

STOŽERI DUHOVNOSTI HRVATSKOG NARODA U 21. STOLJEĆU

Mladen Parlov

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu
mladenparlov@gmail.com

UDK 272-36(497.5)
<https://doi.org/10.34075/cs.60.3.3>
Pregledni rad
Rad zaprimljen 2/2025

Sažetak

Kršćanska duhovnost, vjerna načelu utjelovljenja, po sebi je usmjerena inkulturaciji, odnosno oživotvorenju u određenoj kulturi, pomažući joj ne samo da u njoj ostane živo i plodno sve njezino vlastito, a što je u suglasju s porukom Evanđelja, nego da se sve to uzdigne u viši red. Taj viši red jest svetost. Svetost je dakle najviši red oživotvorenja poruke Evanđelja u nekoj kulturi, odnosno u nekom narodu. Sveci, kao konkretan plod ostvarenja svetosti u određenom povijesnom razdoblju, postaju svjedočanstvo učinkovitosti suradnje ljudske slobode s Božjom milošću. Svaki svetac i svetica dar su Božji cijelom čovječanstvu, ali posebno narodu iz kojega potječu. Taj dar ujedno obvezuje, potiče i nadahnjuje. Tijekom 20. st. milost je Božja darovala Hrvatima velike, neprocjenjive darove u osobama bl. Ivana Merza, sv. Leopolda Bogdana Mandića, bl. Miroslava Bulešića, bl. Alojzija Stepinca, bl. Marije Propetog Isusa Petković i slugu Božjega fra Ante Antića. Uz tri opće značajke hrvatske duhovnosti, vjernost Isusu Kristu, Majci Božjoj i Svetoj Stolici, u svecima i sveticama od Boga darovanim, čiji životi potiču na promišljanje i djelovanje, mogu se nazrijeti glavni pravci ili uporišne točke duhovnosti hrvatskog naroda za 21. st.

Ključne riječi: svetost, inkulturacija, evangelizacija, hrvatski sveci i blaženici

UVOD

U prikazu *Dokonica* don Ilije Ujevića, koje je Matica hrvatska objavila u Zagrebu 1906. godine, Antun Radić piše da ima „nješto po čemu smo mi Hrvati i samo Hrvati”.¹ Nema sumnje da u „nješto” što Hrvate čini Hrvatima spada i katolička vjera koja od „sto-

¹ O don Iliji Ujeviću (1858. – 1921.), njegovim *Dokonicama* i književnoj kritici o njima vidi: Mladen Parlov, Don Ilija Ujević u brizi za hrvatski jezik, u: *Kulturno*

ljeća sedmog“ poput plodne kiše pada na dušu hrvatskog čovjeka te ga, usprkos i unatoč otporima naravi i povijesno-društvenih prilika, preobražava čineći ga više čovjekom, više svojim i Božjim. No nije lako detektirati i opisati plodove Milosti u životu jednog čovjeka pojedinca, kamoli tijekom jednog povijesnog razdoblja, a još manje u životu jednog naroda. Svaka je pojedina ljudska povijest povijest Božje vjernosti i ljubavi te istodobno ljudske slobode, često opore i grješne. Pred našim se očima odvijaju izvanjski događaji koje registriramo ili možda čak i zabilježimo te tako za povijest sačuvamo. No kako opisati ono nutarnje, nevidljivo, očima skriveno? Upravo to nevidljivo, skriveno, u povijesti pojedinih naroda je zabilježeno, pojašnjeno, otkriveno. Primjerice, kod Francuza je Henri Bremond (1865. – 1933.) napisao velebno djelo *Književnu povijest religioznog osjećaja u Francuskoj*, a Louis Bouyer (1913. – 2004.) višesveščanu *Povijest kršćanske duhovnosti*. Nažalost, Hrvati nemaju sličnog djela. Tomislav J. Šagi-Bunić objavio je niz oglada na temu: *Katolička Crkva i hrvatski narod*. Promatrajući tegobnu i mučnu povijest Hrvata dolazi do zaključka kako duhovnost hrvatskog naroda ima sljedeće značajke: obilježena je krjepošću *vjernosti*; ona je *bojovna – borbena; gostoljubiva, marijanska i svetačka*.²

Ako je retrospektivni govor o duhovnosti nekog naroda iznimno složen pothvat, to još više vrijedi za prospektivni pogled, odnosno za predviđanje za budućnost. Mogući pristup toj temi, i prilično lako ostvariv, bio bi istražiti recentne ankete koje govore o duhovnosti, vjeri i religioznosti mladih, roditelja, obitelji i starih te na temelju njih napraviti projekcije za buduće desetljeće ili desetljeća. No takav previše sociološki pristup ne vodi računa o Milosti, o Bogu kao glavnom protagonistu povijesti, o Božjoj nepredvidivosti te o čudesnim događajima koji se po ljudsku nikada nisu trebali dogoditi. A jesu. Njih sociologija ne zna pojasniti, jer se ne uklapaju u račune i statistike. A život, svaki život je prepun čudesnoga, samo treba imati oči za to vidjeti. Dakako, riječ je o očima vjere. Stoga sam se odlučio na pogled vjere, na pogled koji duhovna teologija nudi u vrednovanju povijesnih događaja i koja se trudi unutar njih uočiti i pročitati ono skriveno, nevidljivo, a ipak stvarno da stvarnije ne može biti. Moj pristup polazi od pitanja: Ako je Gospodin Bog glavni protagonist povijesti spasenja koja se odvija u životu konkretnih osoba i naroda, tako da i sama njihova povijest postaje povijest spasenja, ne presta-

naslijede Ujevića, Kulturno-umjetnička udruga Ujević Krivodol, Krivodol, 2011., str. 81-90.

² Usp. Tomislav J. Šagi-Bunić, *Katolička Crkva i hrvatski narod*, KS, Zagreb, 1983., str. 161-185.

jući istodobno biti i povijest ljudske slobode, a to često znači i grijeha, ne znači li to da pobjeda Milosti nad grješnošću jedne konkretne osobe postaje Božja poruka cijelom naraštaju pa čak i sljedećim naraštajima? Drugim riječima, govoriti nam je o inkulturaciji Evanđelja i evangelizaciji kulture, o susretištu božanskog i ljudskog gdje se kao najizvršniji plod tog susreta javlja svetost u životu konkretnih osoba. Ako s tog gledišta promotrimo povijest Hrvata, barem onu 20. st., dolazimo do zaključka kako smo od Boga zamilovani, darovani i obdareni velikim darovima, naime hrvatskim svecima i blaženicima. Zapitati nam se: što nam Bog, glavni protagonist povijesti, po njima poručuje; kad nam ih je darovao, što od nas očekuje? Što Bog želi od Crkve u Hrvata u sljedećim desetljećima 21. st.?

1. TEOLOŠKA POLAZIŠTA

Jedno od temeljnih teoloških načela katoličke teologije je načelo da milost pretpostavlja narav - *gratia supponit naturam*. To znači da je Božji poziv čovjeku da sudjeluje u bogatstvu božanskog života upućen konkretnom čovjeku, obilježenom vlastitim genetskim i kulturnim naslijeđem koje je primio u svojoj užoj i široj obitelji; naime u vlastitoj obitelji, ponajprije od roditelja, a u široj od svoga naroda. Svaki narod ima neka obilježja koja ga čine jedinstvenim, a pripadnike tog naroda međusobno povezanima. U tom smislu narod je šira obitelj. Ponekad je poveznica jezik, a najčešće zajednička povijest i kultura koja se je oblikovala tijekom stoljeća pa je gotovo svi pripadnici tog naroda doživljavaju kao svoju te ih ta kultura povezuje i ujedinjuje u jedan narod. Nema sumnje kako je kršćanska poruka pojedinim europskim narodima i njihovim kulturama dala neizmjereno puno te se u tom smislu može govoriti o „geografiji duhovnosti i svetosti“, odnosno o načinima na koje je Milost oblikovala pojedine europske narode te ih povezala u zajednicu naroda, odnosno u jedan Božji narod, Crkvu. U Crkvi, novom narodu Božjemu, svaki narod čuva ono što mu je vlastito, a ipak je povezan i sjedinjen s drugima u jednu cjelinu. Vlastitosti pojedinih naroda nisu poništene, nego porukom Evanđelja oplemenjene tako da vlastitosti pojedinih naroda postaju ujedno bogatstvo Katoličke Crkve. Načelo da milost pretpostavlja narav, u kontekstu Crkve, znači da se istinskim vjernikom postaje samo unutar kulture koja je oblikovala određenu konkretnu egzistenciju. Budući da je svaki čovjek čvorište genetskog i kulturnog naslijeđa, Milost može procvasti i ploda donijeti jedino u susretu s konkretnom egzistencijom u kojoj

je sve obilježeno konkretnim kulturalnim naslijeđem. Da, ponajprije u životu konkretnog čovjeka događa se inkulturacija Evanđelja i evangelizacija kulture.

Najistaknutiji plod inkulturacije Evanđelja i evangelizacije neke konkretne kulture je svetost. Razvijajući mnogostruke duševne i tjelesne darove, pod poticajem i vodstvom Milosti, sveci su ponajprije „kultivirali“ sami sebe, postajući sve više ono što su u Božjem naumu pozvani biti, stvorenja stvorena na Božju sliku i priliku ili, još bolje, Božja ljubljena djeca u ovome svijetu. U procesu inkulturacije Evanđelja i evangelizacije kulture u određenom vremenu i prostoru, odnosno u određenom narodu, mogu se očitovati veliki i predivni plodovi na svim područjima umjetnosti, od arhitekture, preko slikarstva i kiparstva pa do glazbe. No nema sumnje kako je najljepši plod susreta Milosti i ljudske naravi svetost. Život jednog sveca ili svetica obuhvaća i izražava jedan konkretan ljudski život kao takav, njegovo bogatstvo i siromaštvo, njegove radosti i žalosti, ustajanja i padove, dakle sve njegove vidove. Život svakog sveca i svetica remek je djelo božanske Mudrosti i Milosti te daleko nadilazi bilo koje drugo umjetničko djelo, ma kako veliko i lijepo moglo biti. Jedan primjeren, svetački život dublje i dalekosežnije promiče kršćansku kulturu od bilo kojeg umjetničkog djela. On je po sebi i u sebi kršćanska kultura, oživotvoreno evanđelje. Utjecaj takvih osoba na suvremenike, ali i sljedeće naraštaje daleko nadilazi utjecaj koji mogu imati ljudska umjetnička djela.

Milost pretpostavlja narav te je usavršuje, a ne nagrđuje. Ako je glavni protagonist u djelu posvećenja pojedinca i društva sam Bog, to znači da su sveci u nekom povijesnom razdoblju Božji dar tom vremenu, odnosno društvu i narodu iz kojega potječu. To dalje znači da je svaki svetac jedna Božja poruka naraštaju iz kojega je svetac izniknuo, Božji dar Crkvi i narodu; od Boga darovan svetac postaje ujedno „znak vremena“ po kojem Bog nešto poručuje narodu i društvu iz kojega je potekao. Budući da je udioništvom u Božjoj svetosti svetac postao dio Božje vječnosti, on postaje dar i poruka ne samo za svoj naraštaj nego i za one buduće. Premda je ponajprije plod Božje nezaslužene milosti, konkretan svetac ili svetica također je i plod utjelovljenja, ucjepljenja Milosti u konkretno čovječstvo koje je oblikovano kulturom naroda kojemu pripada.

Uz „prostornu“ dimenziju inkulturacija Evanđelja ima i vremensku dimenziju, u smislu da na razini pojedinca osoba sve više raste u ljudskoj i kršćanskoj zrelosti, a na razini naroda da kultura oplemenjena Evanđeljem sve više prožima javni prostor na način da sve ono što društvo čini onim što jest bude prožeto, odnosno ople-

menjeno Evanđeljem, a to uključuje razne zakone i propise, pravila društvenog ponašanja i običaje. Inkulturacija Evanđelja i evangelizacija kulture iznimno je složen proces, podložan povijesnim mijenama, odnosno pod utjecajem je promjenjivih povijesno-društvenih prilika, koje su tijekom 20. st. bile prekretničke, odlučujuće (posebno se misli na propast državnih tvorevina), te su utjecale na recepciju i življenje kršćanske poruke. Željko Mardešić (Jakov Jukić) smatra da je zbog tih prekretničkih prilika, a koje su oscilirale između autoritarizma i demokracije, tradicije i moderniteta, ideologija i kršćanstva, katolicizam u Hrvata bio „bojovan, ideološki, izdržljiv, strog, krut, oštar, nepopustljiv, pravovjeran, pučki, masovan i svečarski. Radije je osuđivao nego uviđao, izvana se pokazivao nego u unutrašnjosti rastao, pobijao druge nego ispravljao. Samo su mu dugotrajne patnje izvlačile vjerodostojnost i križevi progona vraćali dostojanstvo“.³ Ipak i unutar takvih nepovoljnih povijesno-društvenih prilika, Milost je u pojedinim osobama našla plodno tlo te je procvjetala plodovima dobrote i svetosti. Dar svetosti, očitovan u prekretničkim okolnostima 20. st., kroz koje su se rušile stare i nastajale nove državne tvorevine, svjedoči da ne postoje takve nepovoljne i loše povijesne društveno-političke prilike a da Milost ne bi mogla donijeti ploda, samo ako se nađe srce otvoreno za njezine poticaje. A, Bogu hvala, kod Hrvata ih se našlo. I to poprilično.

U iščitavanju svetaca kao „znakova vremena“ zaustavit ćemo se samo na 20. st. te pokušati pojedince koje je Bog darovao Crkvi u Hrvata i hrvatskom narodu prepoznati kao Božji dar i kao Božju poruku. Hrvatski biskupi, u dokumentu *Na svetost pozvani*, ističu kako je višestoljetno propovijedanje Evanđelja u hrvatskom narodu ostavilo duboke tragove svetosti. Potom, nakon što su nabrojili hrvatske svece i blaženike, zaključuju: „Oni su nam danas i pouzdani zagovornici kod Boga i uzori koji nas svojim misionarskim žarom, poniznim služenjem braći, življenjem Evanđelja u svakodnevnici, a neki i mučeništvom, potiču, nadahnjuju i pozivaju na bezuvjetnu vjernost i odanost Isusu Kristu i njegovoj svetoj Crkvi. Bit će potrebno u nadolazećim vremenima više razmatrati njihove živote i djela koja je milost Božja u njima proizvela, kako bismo u našem vremenu mogli biti ono što su oni bili u svome.“⁴ U razmatranju života pojedinih hrvatskih svetaca i blaženika u životu svakoga i svake od njih moguće je uočiti cijeli vijenac kršćanskih

³ Jakov Jukić, *Kršćani u povijesnim prekretnicama XX. stoljeća u Hrvatskoj, Bogoslovka smotra*, 66 (1996.) 2-3, str. 245.

⁴ *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice HBK na početku trećeg tisućljeća*, KS, Zagreb, 2002., br. 11.

kreposti, od teologalnih, preko stožernih do pasivnih i pomoćnih, a sve su bile življene u herojskom stupnju ili sve do mučeničke smrti, inače ne bi bili proglašeni svetima i blaženima. Ipak, svatko od njih je različit, svatko poseban, svatko remek-djelo božanske mudrosti i milosti. U tim posebnostima kojima ih je Gospodin obdario valja tražiti i Božju poruku za naše vrijeme.

Bog je Hrvatima u 20. st. darovao bl. Ivana Merza, sv. Leopolda Bodgana Mandića, bl. Miroslava Bulešića, bl. Mariju Propetog Isusa Petković, bl. Alojzija Stepinca, slugu Božjega Antu Antića. Među spomenute treba ubrojiti i bl. Alojzija Palića (1878. – 1913.), bl. Serafina Kodić Glasnovića (1893. - 1947.), bl. Antona Muzića (1921. - 1948.) te Drinske mučenice, Julu Ivanišević (1893. - 1941.) i Bernadetu Banju (1912. - 1941.). No budući da su ovi zadnji nabrojeni mučenici, poruku njihova života iščitat ćemo s onom koju nam Bog šalje po bl. Miroslavu Bulešiću. Što nam dakle Gospodin Bog poručuje po hrvatskim svecima i blaženicima, a što bi doista mogli postati kameni temeljci ili stožeri duhovnosti hrvatskog naroda u 21. st pa i dalje?

2. HRVATSKI SVECI I BLAŽENICI – BOŽJA PORUKA CRKVI I NARODU

2.1. Bl. Ivan Merz

Bl. Ivan Merz (1896. - 1928.) čudo je Božje milosti; na njemu su, kako je napisao dr. Čedolim Čekada, „milost i duhovni svijet eksperimentalno dokazani“.⁵ Što nam Gospodin poručuje po Ivanu Merzu? Božidar Nagy predstavlja Merza kao Božju poruku našem vremenu, odnosno ističe nekoliko vidova te poruke: 1. Merz je svjedok postojanja Boga i nadnaravnog svijeta vjere; 2. Merz poručuje da se do vrhunaca svetosti stiže samo preko borbe; 3. Merz je ostvario svetost kao vjernik laik, odnosno obavljajući svoje svakodnevne profesorske dužnosti; 4. Merz je intelektualac koji je sjajno spojio znanost, kulturu i vjeru; 5. Merz je svjedok duhovnog života u čijem se središtu nalazi Euharistija; 6. Merz je čovjek Crkve i papinstva; 7. Merz je neumorni i revni apostol; 8. Merz je odgojitelj mladeži; 9. Uzor svima: svećenicima, redovnicima i posvećenim laicima; 10.

⁵ Čedomil Čekada, Naš svetac u fraku, *Katolički tjednik*, Sarajevo 1933., br. 19, str. 4.

Merz je uzor strpljivog podnošenja križa; 11. Merz je katolički laik europskih dimenzija.⁶

Nema sumnje da je na Merčevu duhovnom putu važnu ulogu odigrao boravak i studij u Parizu, gdje je izradio doktorsku disertaciju o utjecaju liturgije na francuske književnike.⁷ Istraživanje te teme i njega je dovelo do dubljeg razumijevanja liturgije i njezine uloge u duhovnom životu. Uz ono što navodi pater Nagy, postulator Merčeve kauze, čini mi se da ponajprije tu treba tražiti poruku koju Bog po Merzu priopćava Crkvi u Hvata.

Merz je bio na čelu „Hrvatskog orlovskog saveza“, organizacije kojoj je cilj bio odgoj mladeži u vjerskom, intelektualnom, moralnom i tjelesnom pogledu. Njegovo je geslo bilo: Žrtva – Euharistija – Apostolat; to geslo kao konkretnu posljedicu ima ljubav i oدانost prema Crkvi te Kristovu Namjesniku. Merz danas može biti izvrsno nadahnuće za rad s mladima. Poručuje nam da će svi naši programi rada s mladima, koliko god bili dobro osmišljeni i razrađeni, biti neuspješni ako mlade ne dovedu do iskustva susreta sa živim Gospodinom. A On je ponajprije i ponajviše u Euharistiji. I to je Merčeva poruka: Euharistija je središte kršćanskog života, a ljepota liturgije može dovesti do obogaćenja duhovnog života, štoviše, do svetosti. To konkretno znači da bi Euharistija, kao otajstvo živoga i prisutnog Krista, trebala biti središte života svih vjernika, a posebno svećenika. Toj istini treba ustrajno poučavati mlade i djecu te ih uporno dovoditi euharistijskom Isusu. Merz je u suradnji s Milošću oblikovao sebe u euharistijsku egzistenciju; slaveći Euharistiju postupno se je sve više preobražavao u Euharistiju, odnosno dopuštao je euharistijskom Isusu da ga preobrazu i sebe. Ta je preobrazba nužno dovela do duboko proživljenih i trajno življenih kristovskih stavova, koji su se očitovali kao odsutnost sebeljublja i isticanja te traženja vlastite časti i slave, a istodobno je sve bilo usmjerenjeno Bogu na čast i slavu te na spasenje i posvećenje bližnjih. Izvrsno svjedočanstvo Merčeve euharistijske egzistencije nudi dr. Dušan Žanko, Merčev suvremenik i prijatelj: „Merčeva je pojava revolucionarnoga karaktera. Mentalitet njegova duha u sukobu je s mentalitetom njegova doba. Ali nikada nam ništa neće biti shvatljivo ni prihvatljivo od Ivana Merza ako se kakvom - takvom snagom

⁶ Usp. Božidar Nagy, Blaženi Ivan Merz Božja poruka našem vremenu, na: https://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/Clanci/IM_Bozja_poruka_nas_vrem.htm (pristup: 5. 10. 2024.).

⁷ Ivan Merz, *L'influence de la liturgie sur les écrivains français, de Chateaubriand à nos jours*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Postulatura kauze za kano-nizaciju Ivana Merza, Zagreb, 1996.

ne dignemo u red ljubavi. Sve se da dotjerivati, analizirati, pobijati, nadmudrivati i uvijek nepobijeđen ostati pri svome u redu naravnih zbivanja. Tu nema jedinstva i neće ga biti, ali u nadnaravnom redu, pod suncem teološke kreposti ljubavi sve će postati svima jasno i ujednačeno. Sve počiva u ljubavi. I tajna Ivana Merza počiva u ljubavi. Tu smo u pravoj jezgri stvari.“⁸ Ljubav kao tajnu života Merz je pronašao u Euharistiji.

U izgradnji sinodalne Crkve, Crkve u kojoj će biti prepoznati i u službu izgradnje zajednice stavljeni darovi pojedinih članova, primjer bl. Merza može biti od neprocjenjive važnosti. Za sebe je rekao da je „biti katolik“ njegovo životno zvanje, a svima je bila poznata i od njega trajno svjedočena njegova ljubav prema Crkvi. Na tegobno pitanje o mjestu i ulozi laika u sinodalnoj Crkvi treba pokazati na lik bl. Ivan Merza, čovjeka koji nije tražio časti i položaje, nego sebedarje, samoprijegor, slobodu i ljubav. O toj dimenziji Merčeva lika zorno svjedoči njegov suvremenik i prijatelj Dušan Žanko. Nakon što je istaknuo Merčevu ljubav prema Crkvi i papi, a što je uključivalo ne samo posluh crkvenom nauku nego i njegovu promidžbu, potom njegovu ustrajnost u molitvi, Žanko zaključuje: „Ti si htio slobodu djece Božje, a mi volimo ropstvo naše grupe; htio si da božanske ideje budu svima spasenje, a mi ih najvećom strašću monopoliziramo; ti si bio ponizan i velikodušan, a mi smo na sva zvona vješali da smo bolji od drugih i ne osvrćući se na mudrost Imitacije... ti si živio za Crkvu, a mi živimo za našu grupu i kao što si ti naučavao da izvan Crkve nema spasa ni vrijednosti, mi galamimo da izvan naše grupe i naše tradicije nema ni dobre volje, ni poštena srca, a ako se, Bože sačuvaj, bjelodano pojavi ne priznajemo ništa i zaobilazimo sve; ti si za neprijatelje i klevetnike molio prosvjetljenje Duha, a mi smo im krojili osudu i sramotu, nikada siti tuđeg poniženja; tvoj centralni problem je bio poslušnost i služenje, a naš je vlast i vodstvo, čak i tamo gdje nas ne traže. Mi ‘uvijek pomišljamo na trijumfe i kako ćemo na kraju imati pravo’, a ti si ‘priznao da nije ništa naša zasluga nego da se pokoravamo istini, koja je pobijedila.’“⁹

Bl. Ivan Merz presvijetli je lik koji je Gospodin Bog darovao hrvatskom narodu i Crkvi Katoličkoj. U zahtjevnom radu s mladima Merz bi mogao biti ne samo izvor nadahnuća nego i središnja tema brojnih kateheza za mlade, budući da mladi svih naraštaja više od informacija i pouka traže žive svjedoke vjere. U Merzu ga imaju u

⁸ Dušan Žanko, Duša dr. Ivana Merza, *Život*, 19 (1938.) 5, str. 249.

⁹ *Ondje*, str. 272.

najizvršnjem obliku, a na crkvenim je katehetama da se ne samo mladima nego i svim vjernicima približi Merčev lik te ideali za koje je živio i umirao. Bogu hvala da se je 2012. godine u Hrvatskoj pojavila zajednica „Nanovo rođeni“, koja je nadahnuta likom i porukom Ivana Merza, a djeluje s ciljem evangelizacije, cjelovite formacije vjernika te promicanja kršćanskih vrednota. Nadati se je da će biti prepoznata i podržana od crkvene hijerarhije.

2.2. Sv. Leopold Bogdan Mandić

Sv. Leopold Bogdan Mandić (1866. - 1942.) apostol je Božjeg milosrđa; od njega možemo doznati kako je duboko, zapravo neizmjerljivo Božje milosrđe prema ljudima te kako se nikada ne treba umoriti u primanju pokornika te njihovu privođenju Gospodinu Bogu.¹⁰ Imajući pred očima Leopoldovo neumorno ispovijedanje, koje se je ponekad znalo protegnuti i na petnaest do šesnaest sati dnevno, sv. papa Pavao VI. nazvao je sv. Leopolda žrtvom, tj. mučnikom ispovjedaonice. Leopold je mnogima, tisućama, po sakramentu pomirenja bio posrednik Božje milosrdne ljubavi koja im je obnavljala životne snage te ih vraćala na putove života. Živimo u vrijeme sveopće sekularizacije, koja sa sobom nosi i desakralizaciju čovjeka i donedavnih svetinja. Nema sumnje da je upravo sakrament pomirenja u velikoj krizi; sve manji broj vjernika pristupa redovito tom vrelu božanske okrjepe. Po sv. Leopoldu Bog poručuje Crkvi u Hrvata, odnosno Općoj Crkvi da se ne umori propovijedati o Božjem milosrđu te ukazivati vjernicima gdje ga najlakše i najbrže naći. To je ujedno poziv službenicima Milosrđa da se i sami njime često koriste te iz vlastita iskustva posvjedoče vjernicima kako je dobro i spasonosno što češće dopustiti Bogu da nas u sakramentu pomirenja zagrlji svojim očinskim zagrljajem.

Druga moguća poruka koju nam Gospodin daje po sv. Leopoldu teološko je značenje pojma „Istok“, koji je za svetog kapucina više teološki nego zemljopisni pojam. Za njega je „Istok“ ponajprije svaki čovjek kojega treba dovesti do pomirenja s Bogom. No Istok je i zemljopisni prostor, odnosno područje na kojemu žive odijeljena braća pravoslavci. Već u najranijim godinama Leopold je osjetio želju da radi na kršćanskom jedinstvu, posebno na jedinstvu između Istočne i Zapadne Crkve, a posebno na crkvenom jedinstvu

¹⁰ T. Šagi Bunić donosi četiri poruke sv. Leopolda Hrvatim: gajiti razumijevanje među narodima; gajiti ekumensku ljubav među kršćanima; sućut prema slabima i grešnicima; gajiti ponizno prijateljstvo. Usp. *Katolička Crkva i hrvatski narod*, str. 218-226.

slavenskih naroda. Zato je odmah nakon svećeničkog ređenja zamolio redovničke poglavare da ga pošalju u domovinu kako bi se mogao posvetiti radu oko jedinstva, jer je to smatrao svojim osobitim pozivom koji mu je Bog namijenio. Poglavari nisu udovoljili njegovoj želji; on se podložio njihovoj odluci i sav se predao apostolatu pomirenja ljudi s Bogom. Na tragu sv. Leopolda i Crkva u Hrvata ne može ne biti ekumenska, ne može ne razgovarati s odijeljenom braćom, ne može ne željeti jedinstvo među kršćanima, što je uostalom Kristova želja i molitva (usp. Iv 17,11). Iskrena želja za pomirenjem među narodima mora biti trajna i snažna, čak i onda kada s druge strane ne postoji želja za razgovorom i pomirenjem.

2.3. Bl. Miroslav Bulešić

Bl. Miroslav Bulešić (1920. - 1947.), mladi svećenik mučenik, poručuje svom narodu da se često vjernost Bogu živi kroz praštanje pretrpljenih uvreda i nepravdi.¹¹ U povijesti duhovnosti Katoličke Crkve bl. Miroslav Bulešić ostat će upamćen po izjavi: „Moja je osveta - oprost!“ Tom izjavom Blaženik se je očitovao kao vjerni učenik Raspetoga koji je s križa rekao: „Oče, oprost im, jer ne znaju što čine“ (Lk 23,34). Ako nam Gospodin dariva blaženika čija je osveta oprost, ne poručuje li nam možda da na svim razinama trebamo gajiti i promicati mirotvorne osjećaje i kulturu praštanja, od samooprostta do praštanja u obitelji i svima bez razlike, dakako uz inzistiranje da se ujedno traži oprostjenje od Boga. Nije li to poziv i nama teozozima da izradimo autentičnu hrvatsku teologiju praštanja? A nije sporno da je imamo na čemu graditi, a još je manje sporno da nam je veoma potrebna. Vjerojatno bi bilo manje podjela i napetosti u današnjem hrvatskom javnom prostoru da je postojala izgrađena teologija praštanja, koja bi promovirala kulturu praštanja. Ovdje nije mjesto da se razrađuje teologija praštanja, no samo, gotovo usput, spomenimo kako je praštanje povezano sa slobodom; onaj tko prašta, oslobađa svoje srce od tereta koji donosi nepraštanje. Oprostiti znači osloboditi (drugoga) i postati slobodan; osloboditi onoga tko mi je nanio zlo da se ne boji osvete; osloboditi ga da

¹¹ Uz 75. obljetnicu Blaženikove smrti na portalu Bitno.net doneseno je sedam duhovnih poticaja bl. Miroslava Bulešića: 1. Trpjeti Bogu za ljubav; 2. Služimo Bogu koji nas je stvorio na svoju sliku i priliku; 3. Biti ponizni, jer svi smo grješni; 4. Biti i živjeti kao dijete pred licem nebeskog Oca; 5. Biti pošten, odnosno biti čovjek, a potom biti kršćanin; 6. Kristovo uskrsnuće i naše je uzdignuće; 7. Istinski život znaju samo oni koji vjeruju u Isusa Krista. <https://www.bitno.net/vjera/duhovnost/sedam-duhovnih-poticaja-blazenog-miroslava-bulesica/> (pristup: 2. 10. 2024.).

se eventualno suoči sa zlom koje je počinio; to istodobno znači biti slobodan od pretrpljenog zla, biti slobodan od želje za osvetom, biti slobodan za dobrotu i ljubav.

2.4. Bl. Alojzije Stepinac

Zagrebački nadbiskup, kardinal i mučenik bl. Alojzije Stepinac (1898. - 1960.) naš je ponos, ono najljepše što su Milost i hrvatski narod iznjedrili iz stoljetne mučeničke prošlosti. Stepinac skladno spaja u jedan i jedinstven duhovni život bogoljublje, domoljublje i čovjekoljublje. To je uspio jer je sve gradio na najčvršćem temelju: vjeri u Boga i osobnom podlaganju Bogu i njegovim planovima u svemu. Stepinac je gorostas svetosti. Između mnoštva poruka koje je moguće iščitati u njegovu svetom životu, čini mi se da je najžurnija i najvažnija ona koja govori o važnosti i prvenstvu ispravne savjesti u životu svih ljudi, a posebno kršćana. Bog nam po Stepincu poručuje kako je savjest svjetlo duše te kako ju se ne smije nikada pogaziti, a savjest se oblikuje i odgaja u susretu s Evanđeljem, u susretu našega uma i života s Isusom Kristom, Svjetlom svijeta.¹² Pred moćnicima ovoga svijeta koji mu prijete i koji ga sude Stepinac mirno izjavljuje: „Moja je savjest mirna“; mirna je, jer je u Bogu, jer je božanskim svjetlom obasjana. Stepinac je svoju savjest izgrađivao u trajnom i neumornom razmatranju riječi Božje, u podlaganju sebe, svojih misli i planova Božjim zapovijedima i Božjima naumima.

Živimo u vrijeme koje je papa Benedikt prozvao „diktaturom relativizma“, a kako vrijeme bude prolazilo, ona će jačati kao i drugi oblici totalitarizma. Naime, u svijetu koji odbacuje Boga i njegove zakone neminovno se javljaju i jačaju totalitarističke sile i silnice, a svima je zajednička želja za podčinjavanjem čovjeka. Sloboda će sve više biti ugrožena. U totalitarnom svijetu kao svjetlo u mraku sjaji Stepinčev lik; lik koji poručuje da pravo nad čovjekom ima jedino njegov Stvoritelj, da Bog želi slobodna čovjeka, da je sloboda jedno od obilježja čovjekove bogolikosti. Gdje god se pojavi totalitarizam i u kojem god se obliku pojavi smetat će mu Stepinčev lik, a vjernicima će biti znak i okrjepa, poziva i poticaj na slobodu, na život u suglasju s ispravnom savješću oblikovanom u skladu s Evanđeljem.

¹² Zanimljive i korisne misli o Stepinčevoj savjesti donosi Tonči Matulić, Svjedočanstvo čiste savjesti blaženoga Alojzija Stepinca, u: *Tragovima sveca. Zbornik u čast dr. sc. Jurja Batelje, prigodom tridesete obljetnice rada postulatora kauze blaženoga Alojzija Stepinca*, priredio: Mladen Parlov, Zagreb, 2022., str. 173-199.

2.5. Bl. Marija Propetog Isusa Petković

Bl. Marija Propetog Isusa Petković (1892. - 1966.) utemeljiteljica je izvorne hrvatske redovničke zajednice koja se je proširila na tri kontinenta te djeluje u osam zemalja. Po djelu koje je započela i iza sebe ostavila bl. Marija Propetog Isusa može se ubrojiti među najveće žene dvadesetog stoljeća. Njezino je duhovno iskustvo osobito, izazovno i nadahnjujuće. U vrijeme krize slike i lika Boga Oca ona je posve prema Njemu usmjerena, Njemu posvećena. Sve što radi, radi Bogu Ocu na slavu. Marija ima samo jednu životnu želju: živjeti i raditi na način da proslavi nebeskog Oca, baš kako je to učinio njegov Jedinorođenac. Nebeski Otac, kako ga ona doživljava i drugima navješćuje, pun je milosrđa prema svoj svojoj djeci. Njezino je poslanje to milosrđe drugima posvjedočiti i s drugima, posebnom s najsiromašnijima. Premda bez formalne teološke naobrazbe, Marija intuitivno i iskustveno „zna“ da je Otac „izvor“ Presvetog Trojstva. Ljubav prema Crkvi je potiče da se obrati pismima papi Ivanu XXI-II. i kardinalu Montiniju s molbom da se zauzmu da se Drugi vatikanski koncil stavi pod zaštitu nebeskog Oca, jer je On izvor svega te ujedno put sjedinjenja svih kršćana. Danas možemo samo žaliti što se to nije učinilo.

Vjerujem da u rečenome treba tražiti poruku koju Gospodin po bl. Mariji Propetog Isusa Petković šalje Crkvi u Hrvata. Potrebno je uvijek iznova otkrivati lice milosrdnog nebeskog Oca koji je neumoran u praštanju i izlivanju svoga milosrđa na svu svoju djecu. Ta poruka nosi sa sobom i novu valorizaciju uloge zemaljskih očeva u obitelji i društvu. Današnje je društvo, kako ga definiraju brojni sociolozi, „društvo bez očeva“, a bez očeva, odnosno autoriteta koji predstavljaju i na koji upućuju ne može se izgraditi ni zdrava obitelj ni zdravo društvo. Lik nebeskog Oca može i mora pomoći zemaljskim očevima u izgradnji života, obitelji i društva preko nesebičnog služenja i žrtve za druge. Po uzoru na nebeskog Oca, poručuje nam bl. Marija Propetog Isusa, zemaljski očevi trebaju nesebično darivati sebe i svoje onima koji su im povjereni. Na taj će način ostvariti svoj poziv, a on se u konačnici sastoji u nasljedovanju nebeskog Oca u njegovoj milosrdnoj ljubavi. U tome svakako treba računati i na zagovor bl. Marije Propetog Isusa Petković.

2.6. Sluga Božji fra Ante Antić

Sluga Božji fra Ante Antić (1893. - 1965.), franjevac, član franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, sa sjedištem u Splitu, prema svjedočanstvu brojnih svjedoka, uključujući i Padre Pija, bio je

posve „uronjen u Boga“, što mu je omogućilo da kao duhovnik i ispovjednik upravo Božjim pogledom čita ljudska srca, s ciljem da im donese mir i utjehu. Kao veliki isposnik i pokornik primao je pokornike, za njih molio i za njih pokoru činio. Iznutra slobodan, radostan i Bogom ispunjen, a izvana zakonu (poglavarima) do kraja podložan i poslušan. Tomislav Ivančić na zanimljiv način sažima Antićev lik: Antić je duhovni otac koji je slobodan, odčitava dušu, lako oprašta i savjetuje da se ne bojimo grijeha i da se ne osvrćemo unatrag, on ne gleda grijeha, nego djelovanje milosti u duši. Učitelj je koji pokušava učenicima prenijeti savjete asketike. To je onaj hladni, etički i asketski dio ispovjednog Antićeva vodstva. Duhovni vođa je onaj Antić koji se sam mrtvi, ispovijeda, čini pokoru, moli i živi duhovni život te stoga može povesti one koji ga slijede.¹³ Fra Ante je, kako kažu svjedoci, bio trajno zagledan „u drugu obalu“. Uronjen o Božji svijet već je ovdje, kao i brojni drugi sveci, imao iskustvo, predokus konačnoga. Vjerujem da upravo tu treba tražiti Božju poruku za naše vrijeme; naime fra Ante Antić otkriva vrijednost nutarnje slobode, koja se rađa iz potpunog predanja volji Božjoj. Ta sloboda mu omogućuje miran, sabran, siguran govor, govor koji savjetuje, krijepi, podiže, takav je, jer je Bogom „natopljen“, jer je od Boga. Po fra Antiću Bog nam poručuje kako ne smijemo zaboraviti da smo stvoreni za nebo, za Njega, koji nas je stvorio na svoju sliku i priliku, a za sebe. To je poruka koja veli da je nadnaravno stvarnije od naravnoga, nevidljivo od vidljivoga, jer vidljivo prolazi, a nevidljivo, duhovno je vječno. Poruka je to nadasve hrvatskim redovnicima i redovnicama da budu hrabri i odvažni u svome predanju Bogu, da poput fra Ante dopuste Svjetlu svijeta da ih obasja i nastavi obasjavati kako bi i sami postali svjetiljke u ovome svijetu.

Svi su nabrojani hrvatski sveci i blaženici gajili posebnu ljubav prema Blaženoj Djevici Mariji. U tom vidu njihove duhovnosti ističe se fra Ante Antić, jer je bio ne samo Marijin gorljivi štovatelj nego i Marijin apostol. Marija je za njega zvijezda vodilja, a on njezin vjerni i poslušni sin. U duhovnom vodstvu koje je pružao brojnim osobama nastojao je svima prenijeti duboku pobožnost i ljubav prema Djevici Mariji, uvjeren da kršćanima nitko nije bliži od Majke Marije. I to bi mogla biti jedna od poruka koje Gospodin šalje Crkvi u Hrvata, ne samo preko Sluge Božjega Antića nego i preko svih hrvatskih svetaca i blaženika.

¹³ Usp. Tomislav Ivančić, Otac Ante Antić, ispovjednik i duhovni vođa, u: Vladimir Tadić (ur.), *Karizme, lik i djelo sluge Božjeg o. Ante Antića*, Vicepostulatura sluge Božjega o. Ante Antića, Zagreb, 1990., str. 121.

ZAKLJUČAK

Hrvatski sveci i blaženici, od Boga nam darovani, postaju Božji poziv i poruka u nadolazećim vremenima. Svetost kojom su bili obdareni nije bila samo za njih, nego i za nas, za njihove sunarodnjake i za sve vjernike. Svaki svetac i svetica posebno su remek-djelo Božje stvarateljske i očinske mudrosti; svatko od njih je bio do kraja Kristu posvećen i darovan; kod svakoga od njih ljubav je bila majka, a poniznost čuvarica svih kreposti; a ipak svako je od njih poseban, jedinstven i jedincat. U članku smo nastojali iščitati posebnost dijela hrvatskih svetaca i blaženika 20. st. te u tome prepoznati ne samo Božji dar nego i zadatak koji Gospodin stavlja pred Hrvate 21. st. Poziv na svetost upućen je svim vjernicima, a nema sumnje kako pogled na one koji su je postigli može biti poticaj i ohrabrenje onima koji još putuju. U promjenjivim društvenim, političkim i kulturnim okolnostima, a koje su danas iznimno složene, lako je zalutati, lako se pogubiti. Lakše je putovati ako se na putu i putovanju nalaze orijentiri, putokazi i smjerokazi koji ukazuju na cilj te pomažu da ga se postigne. Na putu hrvatskog naroda kroz putešestvije 21. st. sam Gospodin Bog nam je postavio vidljive i važne smjerokaze u obliku darovanih svetaca i blaženika. Svatko od njih poručuje da je Bog prvi i najvažniji, da je potrebno uvijek iznova obnavljati vjeru i vjernost Isusu Kristu i njegovoj Crkvi te gajiti nježnu i odanu ljubav prema Majci Božjoj. No isto tako preko svakoga od njih Gospodin šalje i posebnu poruku: po bl. Ivanu Merzu ukazuje na središnjost Euharistije u životu vjernika, odnosno na potrebu neumornog zalaganja za izgradnju euharistijske egzistencije kod svih vjernika, posebno mladih; po sv. Leopoldu Mandiću poručuje da se nikada ne će umoriti u opraštanju te da trajno treba ukazivati na sakrament pomirenja i pokore kao najvažniji izvor njegova milosrđa; po bl. Miroslavu Bulešiću poziva nas na gajenje kulture praštanja; po bl. Alojziju Stepincu na oblikovanje savjesti u skladu s Evanđeljem, kao najvažnijeg sredstva našega moralnog djelovanja; po bl. Mariji Propetog Isusa Petković poziva nas da se uzdamo u njegovo očinsko milosrđe te ujedno potiče sve muškarce da se ohrabre te preuzmu ulogu očeva u obitelji i društvu po uzoru na njegovo božansko očinstvo; po Sluzi Božjemu fra Anti Antiću upozorava nas na prolaznost svega zemaljskog, a ujedno da je u njegovu Sinu ono konačno i vječno već ušlo u našu povijest i naše vrijeme.

BASIC POINTS OF SPIRITUALITY OF CROATIAN PEOPLE IN THE 21ST CENTURY

Summary

Christian spirituality, faithful to the principle of incarnation, is inherently directed towards inculturation, that is, its bringing to life in a particular culture, helping it not only to keep alive and fruitful within it all that is its own, and which is in harmony with the message of the Gospel, but also to elevate all of this to a higher order. This higher order is holiness. Holiness is therefore the highest order of bringing the Gospel message to life in a culture, or rather in a people. Saints, as the concrete fruit of the realization of holiness in a particular historical period, become a testimony to the effectiveness of the cooperation of human freedom with God's grace. Every saint is a gift from God to all of humanity, but especially to the people from which they come. This gift is also binding, encouraging and inspiring. During the 20th century, the grace of God bestowed upon Croats great, priceless gifts in the persons of the blessed Ivan Merz, St. Leopold Bogdan Mandić, the blessed Miroslav Bulešić, the blessed Alojzije Stepinac, the blessed Mary of the Crucified Jesus Petković and the servant of God, Fr. Ante Antić. Along with the three general characteristics of Croatian spirituality, fidelity to Jesus Christ, the Mother of God, and the Holy See, in the saints gifted by God, whose lives inspire reflection and action, one can discern the main directions or points of support for the spirituality of the Croatian people for the 21st century.

Keywords: holiness, inculturation, evangelization, Croatian saints and blessed